

MARZENA PETELA*

Paradygmat Soboru Watykańskiego II a rola kobiet i mężczyzn w rodzinie

Streszczenie: Artykuł analizuje, w jaki sposób personalistyczny paradygmat Soboru Watykańskiego II, wyrażony w szczególności w konstytucji *Gaudium et spes*, zmienia współczesne rozumienie roli kobiet i mężczyzn. Odchodząc od czysto tradycyjnych i funkcjonalnych podejść, Sobór na nowo definiuje małżeństwo jako komunę osobową (*communio personarum*) opartą na równej godności i wzajemnej komplementarności. W opracowaniu omówiono konsekwencje tej zmiany, koncentrując się na wychowaniu do odpowiedzialnego macierzyństwa i ojcostwa, a także podkreślono uniwersalność ról rodzicielskich, wykraczających poza aspekty biologiczne, w wymiar duchowy i społeczny. Ponadto artykuł przedstawia konkretne przykłady duszpasterskiej realizacji (*aggiornamento*) myśli soborowej w nauczaniu Jana Pawła II, papieża Franciszka oraz w duszpasterskich inicjatywach ks. Franciszka Blachnickiego. Podsumowując, artykuł podkreśla, że rodzina skoncentrowana na Chrystusie stanowi istotną przestrzeń do doświadczenia autentycznej miłości i rozwoju.

Słowa kluczowe: Sobór Watykański II, personalizm, komplementarność, macierzyństwo, ojcostwo.

The Paradigm of the Second Vatican Council and the Roles of Women and Men in the Family

Abstract: The article explores how the personalistic paradigm of the Second Vatican Council, particularly expressed in *Gaudium et Spes*, transforms the contemporary understanding of the roles of women and men. Moving away from purely traditional or functional approaches, the Council redefines marriage as a personal communion (*communio personarum*) based on equal dignity and mutual complementarity. The study discusses the consequences of this shift, focusing on education for responsible motherhood and fatherhood, and emphasizes the universality of parental roles, which extend beyond biological aspects into spiritual and social dimensions. Furthermore, the article provides

* Marzena Petela – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6361-7150>; e-mail: m.petela@doktorant.uksw.edu.pl

concrete examples of the pastoral implementation (*aggiornamento*) of this council thought in the teachings of John Paul II, Pope Francis, and the pastoral initiatives of Father Franciszek Blachnicki. Ultimately, the paper highlights that a Christ-centered family serves as a vital space for experiencing authentic love and growth.

Keywords: Second Vatican Council, personalism, complementarity, motherhood, fatherhood.

Wprowadzenie

Sobór Watykański II był jednym z najważniejszych wydarzeń w historii Kościoła katolickiego, które wyraźnie zmieniło jego sposób interpretacji życia człowieka i rodziny. W centrum nauczania Soboru znalazła się osoba ludzka – jej godność, wolność i powołanie do miłości. Ta zmiana perspektywy, wyrażona szczególnie w konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes*, stała się podstawą bardziej osobowego rozumienia rodziny, nie tylko jako instytucji, lecz przede wszystkim jako bliskiej relacji osób, połączonych więzią miłości i codziennego życia. Personalizm, który przenika dokumenty Soboru, redefiniuje relacje między kobietą i mężczyzną, pokazując, że mogą się oni wzajemnie uzupełniać. Równa godność przy realnych różnicach pomaga zrozumieć rolę małżonków w budowaniu życia rodzinnego.

Celem artykułu jest pokazanie, w jaki sposób myśl Soboru Watykańskiego II wpływa na dzisiejsze rozumienie ról kobiety oraz mężczyzny. Zostanie to pokazane przez omówienie myśli soborowej, dotyczącej roli mężczyzny i kobiety w życiu rodzinnym oraz przykładowe sposoby wdrażania myśli ojców soborowych w nauczaniu i praktyce Kościoła. Sobór traktuje człowieka „jako istotę relacyjną stworzoną do życia zarówno we wspólnocie z Bogiem jak i innymi ludźmi”¹. Większość ludzi ceni relacje rodzinne, które pozwalają trwać w czasie i zapewniają drugiej osobie szacunek. Dlatego cenne jest to, że Kościół może stwarzać przestrzeń rozmowy, wsparcia i poradnictwa w kwestiach związanych z rozwojem miłości, przezwyciężania konfliktów i wychowania dzieci. Wielu ludzi docenia wsparcie duchowe, którego doświadczają w sakramencie pojednania i w Eucharystii, która pozwala im radzić sobie z wyzwaniami małżeństwa i rodziny. Jej siła tkwi w tym, że jest ona zdolna kochać i uczyć miłości. Niezależnie od tego, jak dana rodzina może być poraniona, zawsze może się ona rozwijać „wychodząc od miłości”². W świetle tego myślenia Sobór ukazuje małżeństwo jako „głębką wspólnotę życia i miłości”³, w której kobieta i mężczyzna realizują swoją równość w godności oraz wzajemnym uzupełnianiu się. Wspólnota ta jest nie tylko strukturą społeczną, jest miejscem spotkania osób, które

¹ Franciszek, *Amoris laetitia*, nr 36 [dalej: AL].

² Konferencja Episkopatu Meksyku, *Que en Cristo nuestra paz México tenga vida digna*, 15.II. 2009, nr 67.

³ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, nr 48 [dalej: GS].

w wolności i miłości budują jedność. Wolność w ujęciu soborowym nie oznacza życia bez zobowiązań. Oznacza zdolność do odpowiedzialnego wyboru dobra, a więc także jest zdolnością do wejścia w trwałą relację małżeńską. Sobór podkreśla, że wolność umożliwia kobiecie i mężczyźnie świadome planowanie życia, rozwijanie własnych darów, cech i talentów. Jednak wolność bez odpowiedzialności i pracy nad sobą, może osłabiać gotowość do trwałej więzi i troski o drugą osobę. W świetle soborowego myślenia, relacja kobiety i mężczyzny staje się zatem miejscem napięcia między potrzebą bliskości a współczesnym naciskiem na samodzielność. Zarówno kobieta, jak i mężczyzna potrzebują więzi, w której doświadczają bezpieczeństwa, zaufania i wierności⁴. Sposób myślenia Soboru podkreśla, że te pragnienia są wpisane w ludzką naturę i kierują kobietę i mężczyznę ku sobie, natomiast współczesna kultura wzmaga lęk przed trwałą więzią rozumianą jako ograniczenie wolności⁵.

Cel pracy realizowany jest metodą analizy źródłowej oraz interpretacji hermeneutycznej dokumentów Soboru Watykańskiego II (przede wszystkim konstytucji *Gaudium et spes* i deklaracji *Gravissimum educationis*), odczytywanych w świetle ich recepcji w nauczaniu posoborowym papieża Jana Pawła II, papieża Franciszka oraz w wybranych opracowaniach teologiczno-pastoralnych. Materiał analizowany jest w kluczu personalistycznym, ze szczególnym uwzględnieniem kategorii *communio personarum*.

Podjęta problematyka była już przedmiotem badań: antropologiczne podstawy eklezjologii soborowej omawia A. Choromański, personalistyczne ujęcie macierzyństwa i ojcostwa w nauczaniu papieża Jana Pawła II – Z. Sobolewski, a kształtowanie męskości i kobiecości oraz wychowanie do ról rodzicielskich – J. Goleń i K. Dzwonowska-Godula. Niniejszy artykuł sytuje się w tym nurcie, akcentując przejście od funkcjonalnego do relacyjnego rozumienia ról kobiety i mężczyzny w rodzinie.

1. Człowiek w centrum myśli Soboru

Sobór Watykański II w konstytucji *Gaudium et spes* podkreśla, że „szczęście osoby i społeczności ludzkiej oraz chrześcijańskiej wiąże się ściśle z pomyślną sytuacją wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej”⁶. Małżeństwo jest rozumiane jako „głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej ustanowiona przez Stwórcę i unormowana Jego prawami”⁷.

W wizji soborowej równość oznacza wspólną godność i odmienny sposób jej realizacji. *Gaudium et spes* wskazuje, że kobieta i mężczyzna, wzajemnie sobie dani, mają tworzyć trwałą relację osób, w której różnica płci nie jest przeszkodą, lecz bogactwem⁸. Różnice między kobietą a mężczyzną – biologiczne,

⁴ Por. GS 49-52.

⁵ Por. AL 40.

⁶ GS 47.

⁷ GS 48.

⁸ Por. GS 49-52.

psychiczne, emocjonalne i duchowe – są ukazane jako warunek dobrej relacji, a nie źródło dominacji czy rywalizacji. Wzajemne uzupełnianie się oznacza, że małżeństwo nie powinno być układem hierarchicznym, lecz wzajemną wymianą darów i odpowiedzialności. Każde z małżonków wnosi własny sposób okazywania miłości, troski i odpowiedzialności. Mężczyzna i kobieta pełnią różne funkcje w rodzinie, lecz żadna z nich nie jest funkcją ważniejszą. Każda z nich jest konieczna dla rozwoju życia rodzinnego, wychowania dzieci i realizacji chrześcijańskiego rozumienia rodziny. Wspólnie przeżywana wiara może osłabiać egoizm, agresję, pychę i bierność, czyli postawy, które niszczą więź małżeńską. Wierzący małżonkowie odwołują się do tego samego autorytetu moralnego i duchowego: Jezusa Chrystusa. Mają podobną wizję życia. Uznają podobne wartości i normy moralne, do których każdy może się odwołać i będzie właściwie zrozumiany⁹. W sposób priorytetowy twórcy dokumentów soborowych wskazują potrzebę umocnienia relacji małżeńskiej, troskę o wychowanie do bycia ojcem i matką oraz podkreślają uniwersalność ról rodzicielskich.

„Siła i moc małżeństwa i rodziny ujawnia się w tym, że głębokie przemiany w dzisiejszym społeczeństwie mimo trudności z nich wypływających coraz częściej i w różny sposób ukazują prawdziwy ich charakter. Dlatego też Sobór ukazując w jaśniejszym świetle niektóre rozdziały nauki Kościoła, pragnie oświecić i natchnąć otuchą chrześcijan i wszystkich ludzi, którzy usiłują ochraniać i wspierać wrodzoną godność stanu małżeńskiego i jego niezwykłą wartość sakralną”¹⁰.

2. Konsekwencje tego podejścia – wychowanie do relacji ojcostwa i macierzyństwa

Skutkiem takiego myślenia jest nowe spojrzenie na ojcostwo i macierzyństwo. Autorzy dokumentów soborowych, wskazując ideał Boga Ojca, pragnęli, aby wszyscy ludzie tworzyli jedną rodzinę i odnosili się do siebie w duchu braterstwa¹¹. Deklaracja *Gravissimum educationis* przypomina, że „wszyscy ludzie mają niezbywalne prawo do wychowania, odpowiadającego ich celowi ostatecznemu”¹². Jak podkreśla tekst dokumentu: „rodzice ponieważ dali życie dzieciom, w najwyższym stopniu są obowiązani do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców”¹³. Wychowanie do ojcostwa i macierzyństwa oznacza formowanie postaw odpowiedzialności, dialogu i wzajemnego szacunku. Macierzyństwo i ojcostwo to praktyczna szkoła cierpliwości, odpowiedzialności, dobroci i miłości bez rachunku zysków. Dzieci mogą uczyć dorosłych większej dojrzałości. Rodzice wpływają na dzieci, ale dzieci także zmieniają rodziców. Wychowywani sami uczą swoich wycho-

⁹ T. Król, *Psychologia życia rodzinnego*, w: *Odkupienie świata dokonuje się przez rodzinę*, red. W. Gassidło, Kraków 1992, s. 88.

¹⁰ GS 47.

¹¹ Por. GS 24.

¹² Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, nr 1 [dalej: GE].

¹³ GE 3.

wawców. Na tym polega wyjątkowość domu rodzinnego. Jak zauważył papież Jan Paweł II: „Osoby naszego Boga w swej najbardziej wewnętrznej tajemnicy nie pozostają w samotności, lecz tworzą rodzinę, ponieważ w tajemnicy tej zawiera się ojcostwo, synostwo i sama istota rodziny, jaką jest miłość. Miłością w tej rodzinie jest Duch Święty”¹⁴. „Rodzina nie jest więc czymś obcym samej istocie Boga”¹⁵. Ten trynitarny charakter małżeństwa przybiera nową postać w teologii pawłowej, gdy Apostoł wiąże ją z tajemnicą zjednoczenia między Chrystusem a Kościołem (por. Ef 5, 21-33). Dlatego rodzina staje się miejscem, w którym rodzice zostają dla swoich dzieci pierwszymi nauczycielami wiary. W ujęciu chrześcijańskim miłość małżeńska może być umacniana przez łaskę i codzienną troskę. Taka miłość, wiążąc ze sobą wymiar duchowy i ludzki, prowadzi małżonków do dobrowolnej i wzajemnej troski o siebie, która wyraża się w czułości, decyzjach i czynach oraz obejmuje całe ich życie, co więcej sama udoskonala się i wzrasta przez swoje szlachetne działanie¹⁶.

2.1. Od roli do relacji

W świetle nauczania Kościoła Soborowego, rodzicielstwo nie powinno być rozumiane tylko biologicznie, lecz przede wszystkim jako relacja. Ojcostwo jawi się jako postawa odpowiedzialnej i ofiarnej miłości, duchowego przewodnictwa i przekazu wartości z odniesieniem do ojcostwa Boga oraz sakramentalnego wymiaru małżeństwa¹⁷. Macierzyństwo wykracza poza fakt biologiczny i przyjmuje formę duchowego przyjęcia osoby, troski i „rodzenia” do życia moralnego i duchowego, jego wzorem pozostaje Maryja. Papież Jan Paweł II pokazuje w swoim nauczaniu „nowe” macierzyństwo i ojcostwo. Wyrażają się one w logice *communio personarum* oraz odpowiedzialnego uczestnictwa w stwórczej mocy Boga z równoległym postulatami polityki i duszpasterstwa sprzyjających rodzinie¹⁸. Człowiek rozwija się przez relacje. Pełny rozwój człowieka wymaga kontaktu z innymi¹⁹. Wyjście poza własne „ja” ku drugiej osobie, traktowanej jako indywidualna osoba, a nie tylko jako jedno z wielu, prowadzi do ujęcia podstawowej reguły etyki personalistycznej: postępuj zawsze tak, aby dzięki relacjom z tobą, twój bliźni mógł wzrastać i rozwijać się w swoim człowieczeństwie²⁰. W tej perspektywie A. Choromański pisze, że miłość ma pomagać drugiemu człowiekowi dojrzewać do wolności i odpowiedzialności. Patrząc z takiej perspektywy macierzyństwo i ojcostwo mogą być jedną z ważnych dróg do osiągnięcia tego celu. Konstytucja *Gaudium et spes* stwierdza, że człowiek ze swojej natury „(ex intima

¹⁴ Z. Struzik, *Jan Paweł II w Meksyku. Homilia podczas Mszy św. w Puebla de los Angeles*, 28.I.1979, „Zeszyt o Bożej opatrności” 13(2019), s. 17.

¹⁵ Por. tamże.

¹⁶ Por. GS 49.

¹⁷ Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, Watykan 1981, 25.

¹⁸ Z. Sobolewski, *Nowe macierzyństwo i ojcostwo w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Teologiczne” 18(2000), s. 109-122.

¹⁹ A. Choromański, *Osoba ludzka jako „byt relacyjny” – antropologiczne fundamenty eklezjologii Soboru Watykańskiego II*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 1(2015), s. 73.

²⁰ Por. tamże, s. 74.

sua natura) jest istotą społeczną, toteż bez relacji z innymi ludźmi nie może ani żyć, ani rozwinać swoich uzdolnień”²¹. A. Choromański, komentując Sobór Watykański II, zauważył, że w relacjach człowieka ważne są uczucia, rozum i wola²². Biorąc to pod uwagę, miłość małżeńska, rozumiana po chrześcijańsku, łączy się z miłością Boga i kierowana jest oraz doznaje wzbogacenia przez odkupieńczą moc Chrystusa i zbawczą działalność Kościoła, aby skutecznie prowadzić małżonków do Boga oraz wspierać ich i dodawać otuchy w ważnym zadaniu bycia ojcem i matką²³. Wizja małżeństwa i rodziny w *Gaudium et spes* przedstawia małżeństwo jako relację miłości i życia, opartą na wzajemnym darze z siebie, otwartą na przyjęcie i wychowanie dzieci oraz na troskę o dobro wspólne²⁴. Rodzina, będąc pierwszą wspólnotą życia i miłości, jest również miejscem domowej nauki wiary oraz kształtowania się sumienia. To w niej rozwija się gotowość do odpowiedzialności i pomocy innym²⁵. W ten sposób Sobór Watykański II realizuje biblijny zamysł, w którym mężczyzna i kobieta, którzy przez związek małżeński „już nie są dwoje, lecz jedno ciało” (Mt 19,6), przez bliską więź osób i wspólne działania, wzajemnie sobie pomagają oraz doświadczają sensu swej jedności i osiągają ją w coraz pełniejszej mierze²⁶.

2.2. Wychowanie do ojcostwa i macierzyństwa jako kluczowy postulat

Bazując na postulacie soborowym, że rodzice są „głównymi i pierwszymi wychowawcami swoich dzieci”²⁷, możemy dojść do wniosku, że dzięki ich trosce i zaangażowaniu rodzina może stawać się „szkołą bogatego człowieczeństwa”²⁸. Taka postawa dojrzałego rodzicielstwa wymaga odpowiedniego przygotowania, gdzie najważniejsze będzie właśnie rozeznanie osoby. Podobnie jak Kościół opiera się na relacjach osób, tak samo małżeństwo ma mieć charakter głęboko osobowy²⁹. W kontekście współczesnych przemian kulturowych widać kryzys odpowiedzialnego ojcostwa i osłabienie dojrzałego macierzyństwa. Odpowiedzią jest formacja dojrzałej osobowości zdolnej do bezinteresownego daru z siebie i odpowiedzialności za drugiego, warunek autentycznego rodzicielstwa. Perspektywę tę konsekwentnie rozwijają dokumenty Kościoła, uznając rodzinę za pierwsze miejsce przekazu wiary i ethosu, a wspólnotę kościelną i społeczną za wspierającą³⁰. Jak podkreśla J. Goleń w swoim artykule, badania nad rodziną pokazują, że wejściu w rodzicielstwo towarzyszą istotne rekonfiguracje tożsamości i relacji. Wzorce macierzyństwa i ojcostwa negocjowane są między tradycją a nowoczesnością oraz redefiniowane w codziennym życiu. Konieczność

²¹ GS 12.

²² Por. A. Choromański, *Osoba ludzka jako „byt relacyjny”* ..., dz. cyt., s. 66.

²³ Por. GS 48.

²⁴ Por. GS 48.

²⁵ Por. GS 48.

²⁶ Por. GS 48.

²⁷ Katechizm Kościoła Katolickiego, nr 1653 [dalej: KKK].

²⁸ GS 52.

²⁹ Por. J. Przybyłowski, *Rodzina Kościołem domowym*, „Communio” 33(2013), nr 1, s. 116-128.

³⁰ Jan Paweł II, *Gratissimam sane. List do rodzin*, Watykan 1994.

wychowania młodego pokolenia do dojrzałego rodzicielstwa wynika również z faktu, że wychowanie to nakłada się na proces formowania męskości i kobiecości³¹. Podsumowując, można powiedzieć, że różnorodność doświadczeń pokazuje potrzebę programów wychowawczych przygotowujących młodych do ról rodzicielskich zarówno w rodzinie, jak i w duszpasterstwie³².

2.3. Uniwersalność ról rodzicielskich

Rodzicielstwo, nie tylko to biologiczne, pozwala szerzej spojrzeć na postawy rodzicielskie kobiet i mężczyzn. Kościół przypomina o wymiarze macierzyństwa i ojcostwa duchowego, które mogą wyrażać się w wychowaniu, służbie wspólnocie, kapłaństwie lub życiu konsekrowanym. Tym samym postawy rodzicielskie mogą być realizowane również poza rodzicielstwem, o ile zakorzenione są w miłości, odpowiedzialności i dawaniu siebie. Papież Jan Paweł II rozwija tę myśl i podkreśla, że paradygmat ten znajduje zakotwiczenie w trynitarzym rozumieniu relacyjności oraz w analogii małżeństwa do miłości Chrystusa i Kościoła³³. Miłość małżeńska bardzo często zostaje sprofanowana przez egoizm, hedonizm i niedozwolone zabiegi przeciw poczęciu. Sam bowiem Bóg jest stwórcą małżeństwa obdarzonego różnymi dobrami i celami³⁴.

W Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* czytamy, że podobało się Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, z wykluczeniem wszelkiej wzajemnej między nimi więzi, lecz uczynić z nich lud, który poznaje Go i żyje według wiary³⁵. Małżonkowie mogą umacniać trwałą miłość, wielkoduszność i gotowość do poświęcenia, okazując sobie wierność, zgodę, jak też troskę o wychowanie dzieci³⁶. Ta ich rola rodzicielska wykracza poza wymiar biologiczny. Wpisuje się w pedagogiczne ujęcie człowieka jako istoty relacyjnej i rozwijającej się w interakcjach z innymi. W takim podejściu szczególne znaczenie przypisuje się relacjom opieki, wychowania i odpowiedzialności, które nie są ograniczone jedynie więzami pokrewieństwa. Rodzicielstwo ujmowane jest tu jako zespół kompetencji wychowawczych, obejmujących troskę o rozwój, towarzyszenie i wspieranie drugiego człowieka. Tym samym role rodzicielskie mogą być realizowane w różnych środowiskach wychowawczych, znajdując swoje ostateczne uzasadnienie w powołaniu do miłości i służby drugiemu człowiekowi, zakorzenionym w relacji z Bogiem³⁷.

³¹ Por. J. Goleń, *Kształtowanie męskości i kobiecości oraz wychowanie dziecka do ojcostwa i macierzyństwa w rodzinie*, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” 7(2000), s. 111-134.

³² Por. K. Dzwonowska-Godula, *Macierzyństwo i ojcostwo jako nowe doświadczenie kobiety i mężczyzny*, „Folia Sociologica” 34(2009), s. 107-125.

³³ Jan Paweł II, *Katecheza o analogii małżeństwa i jedności Chrystusa i Kościoła*, w: tenże, *Teologia ciała*, audycja generalna, 25.VIII.1982.

³⁴ Por. GS 47, 48.

³⁵ Por. LG 9.

³⁶ Por. GS 49.

³⁷ Por. M. Sieńkowski, *Filozoficzne aspekty powołania na przykładzie adhortacji Pastores dabo vobis i Christus vivit*, „Studia Elckie” 22(2020), nr 3, s. 343-354.

3. *Aggiornamento* myśli soborowej – przykłady w nauczaniu Kościoła

Soborowe *aggiornamento* to ciągle poszukiwanie sytuacji konkretnych, w których nauczanie soborowe staje się źródłem, a osoba podmiotem. Sobór przypomina, że człowiek jest jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla siebie samego³⁸.

W małżeństwie i we wspólnocie Kościoła chodzi o bezinteresowne wyjście ku drugiemu człowiekowi³⁹. Jednym z zasadniczych zadań, jakie zostało wyznaczone Soborowi Watykańskiemu II przez papieża Jana XXIII było zbliżenie Kościoła do ludzi współczesnych i ludzi współczesnych do Kościoła. Temu właśnie miało służyć słynne soborowe *aggiornamento*. W celu realizacji tego wyzwania Sobór musiał podjąć nie tylko temat Kościoła, ale także temat człowieka i to zarówno w jego bezpośredniej relacji do Kościoła, jak też w odniesieniu do szeroko rozumianej współczesnej rzeczywistości⁴⁰. Soborowy postulat personalizmu oraz spojrzenie na ojcostwo i macierzyństwo w rzeczywistości Kościoła nie pozostały jedynie abstrakcyjnymi hasłami. W wielu sytuacjach stały się praktyką w życiu wspólnot kościelnych. Warto wskazać trzy przykłady postaw. Są to: postawa papieża Jana Pawła II, który rozwijał temat godności osoby; postawa papieża Franciszka, który akcentował konkret codziennych relacji; oraz postawa ks. Franciszka Blachnickiego, który przez Ruch Światło-Życie nawiązywał do myśli Soboru Watykańskiego II. W swojej działalności formacyjnej proponował on praktyczną formację osoby, małżonków i rodziny. Jako ważny promotor Soboru Watykańskiego II ksiądz Franciszek Blachnicki tworząc Domowy Kościół, realizował soborową ideę „Kościoła domowego”, ukazując rodzinę jako środowisko katechumenalne, w którym rodzice są pierwszymi świadkami wiary⁴¹. Blachnicki budował formację na zasadach: osoba jako podmiot, wspólnota jako przestrzeń wzrostu, a wolność jako warunek życia w prawdzie. Ta pedagogia zogniskowana została w małych grupach, skupiając się na liturgii, Słowie Bożym i odpowiedzialności świeckich. Przez to staje się modelowym przykładem soborowego *aggiornamento*.

Kolejnym przykładem jest osoba papieża Jana Pawła II. Wskazuje on w *Familiaris consortio*, że „rodzina jest pierwszą wspólnotą powołaną do głoszenia Ewangelii”⁴². Osoba ludzka jest obecna we wszystkich soborowych wystąpieniach Karola Wojtyły. Chodzi o pokazanie, jak człowiek odnajduje swoje miejsce w Kościele, w ramach którego dochodzi do przybliżenia tajemnicy Boga i samoświadomości człowieka. Chrześcijański personalizizm Karola Wojtyły stawia osobę ludzką w centrum oceny rzeczywistości. Punktem wyjścia jego soborowych rozważań była godność osoby oraz jej wyjątkowość wśród bytów widzialnych, motywem wiodącym zaś wewnętrzna celowość osoby. Domagał się

³⁸ Por. GS 24.

³⁹ Por. GS 24.

⁴⁰ Por. GS 47.

⁴¹ Por. F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie?*, Kraków 2002, s. 84.

⁴² Por. FC 39.

zastosowania zasady personalizmu, zgodnie z którą wartością nadrzędną jest to, co udoskonala osobę ludzką⁴³. W nauczaniu papieskim małżeństwo ukazane jest jako przymierze daru, w którym ciało wyraża osobę i pomaga budować więź⁴⁴. W adhortacji *Familiaris consortio* papież podkreśla rolę rodziców oraz związek wychowania religijnego z codziennym życiem⁴⁵. Jan Paweł II w *Familiaris consortio* podkreśla, że „prawo i obowiązek rodziców do wychowywania dzieci jest pierwotny i niezbywalny”⁴⁶.

Franciszek w *Amoris Laetitia* rozwija natomiast praktykę towarzyszenia i rozeznawania, która bierze pod uwagę moralne zasady oraz konkretną sytuację rodzin, ich rozwój i słabości. Kontynuując w swoim nauczaniu, opiera się na myśli soborowej, pisząc, że „radość miłości przeżywana w rodzinach jest także radością Kościoła”⁴⁷. Każda autentyczna relacja małżeńska, każdy przejaw troski rodziców o dzieci, każdy akt pojednania i przebaczenia staje się częścią życia Kościoła. W ten sposób Franciszek pokazuje rodzinę jako część wspólnoty Kościoła. Kiedy papież mówi o „radości miłości”⁴⁸, nie wskazuje na uczucie, ale na doświadczenie komunii, która ma wymiar duchowy. Kościół nie może ograniczać się do samych norm, lecz ma towarzyszyć rodzinom w ich realnych, czasem trudnych drogach. W duchu Soboru, który zalecał słuchanie „radości i nadziei, smutków i lęków ludzi współczesnych”⁴⁹ jako własnych doświadczeń Kościoła, Franciszek przypomina, że trudności rodzinne nie przekreślają rodziny. Tam, gdzie rodziny uczą się przebaczenia, może dojrzewać miłość. Podkreśla znaczenie dialogu i towarzyszenia rodzinom w ich codziennych trudnościach⁵⁰. W ten sposób papież Franciszek, podobnie jak papież Jan Paweł II, pozostaje wierny myśli soborowej, ale rozwija ją o perspektywę realizmu duszpasterskiego, w którym Kościół nie tylko naucza o rodzinie, lecz uczestniczy w jej radościach i cierpieniach. Radość i miłość rodzinna nie są więc tylko ideałem, ale znakiem żywej wiary w Kościele i w świecie.

Podsumowanie

Sobór Watykański II stał się ważnym punktem odniesienia w rozumieniu rodziny i ról kobiety oraz mężczyzny. Można więc stwierdzić, że w centrum tej wizji znajduje się osoba ludzka – jej godność, wolność i powołanie do miłości. Soborowe myślenie skupione na osobie ukazuje małżeństwo jako wspólnotę osób, opartą na równej godności, wzajemnym uzupełnianiu się i odpowiedzial-

⁴³ R. Skrzypczak, *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim. Zbiór wystąpień*, Warszawa 2011, s. 357-359.

⁴⁴ Por. GS 24.

⁴⁵ Por. FC 39.

⁴⁶ FC 36.

⁴⁷ AL 1.

⁴⁸ AL 1.

⁴⁹ GS 1.

⁵⁰ Por. AL 37.

ności. Konsekwencją tej wizji jest wychowanie do relacji ojcostwa i macierzyństwa, rozumianych jako relacja i odpowiedzialność, a nie tylko funkcja biologiczna. *Aggiornamento* myśli soborowej w nauczaniu papieży i duszpasterzy pokazuje, że przesłanie Soboru pozostaje aktualne, zachęcając do budowania rodzin opartych na miłości, dialogu i szacunku. Podsumowanie całej myśli soborowej w odniesieniu do mężczyzny i kobiety dobrze widać w refleksji R. Skrzypczaka, który stwierdza, że człowiek nie osiąga pełni rozwoju wyłącznie własnym wysiłkiem. Potrzebuje pomocy Chrystusa. W tym kontekście należy powiedzieć, że Kościół nie jest obcy światu (nie ma przepaści między naturą a łaską), ale też nie utożsamia się z nim całkowicie (nie jest tak, że natura i łaska są tym samym), lecz służy jako miejsce, w którym Bóg wychodzi naprzeciw człowiekowi, który szuka sensu przekraczającego własne ograniczenia⁵¹. Artykuł podkreśla, że rodzina chrześcijańska, ponieważ powstaje z małżeństwa rozumianego jako znak miłości Chrystusa i Kościoła, przez miłość małżonków, odpowiedzialne rodzicielstwo, jedność, wierność i współpracę domowników, może pokazywać innym żywą obecność Chrystusa i sens wspólnoty Kościoła⁵².

* * *

Bibliografia

Źródła

- Franciszek, *Amoris laetitia*, Watykan 2016.
 Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, Watykan 1981.
 Jan Paweł II, *Gratissimam sane. List do rodzin*, Watykan 1994.
 Jan Paweł II, *Katecheza o analogii małżeństwa i jedności Chrystusa i Kościoła*, w: tenże, *Teologia ciała*, audycja generalna, 25.VIII.1982.
 Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.
 Konferencja Episkopatu Meksyku, *Que en Cristo nuestra paz México tenga vida digna*, Meksyk 2009.
 Sobór Watykański II, *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002 (wyd. oryg. 1965).
 Sobór Watykański II, *Gravissimum educationis*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002 (wyd. oryg. 1965).

Opracowania

- Błachnicki F., *Sympatycy czy chrześcijanie?*, Kraków 2002.
 Choromański A., *Osoba ludzka jako „byt relacyjny” – antropologiczne fundamenty eklezjologii Soboru Watykańskiego II*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 1(2015), s. 66-74.
 Dzwonowska-Godula K., *Macierzyństwo i ojcostwo jako nowe doświadczenie kobiety i mężczyzny*, „Folia Sociologica” 34(2009), s. 107-125.
 Goleń J., *Kształtowanie męskości i kobiecości oraz wychowanie dziecka do ojcostwa i macierzyństwa w rodzinie*, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” 7(2000), s. 111-134.
 Król T., *Psychologia życia rodzinnego*, w: *Odkupienie świata dokonuje się przez rodzinę*, red. W. Gassidło, Kraków 1992.

⁵¹ R. Skrzypczak, *Kościół w spluralizowanym świecie*, dz. cyt., s. 145.

⁵² Por. GS 48.

- Przybyłowski J., *Rodzina Kościołem domowym*, „Communio” 33(2013), nr 1, s. 116-128.
- Sieńkowski M., *Filozoficzne aspekty powołania na przykładzie adhortacji Pastores dabo vobis i Christus vivit*, „Studia Elckie” 22(2020), nr 3, s. 343-354.
- Skrzypczak R., *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim. Zbiór wystąpień*, Warszawa 2011.
- Skrzypczak R., *Kościół w spluralizowanym świecie. Wpływ Karola Wojtyły na nauczanie Soboru Watykańskiego II o ekumenizmie i dialogu społecznym*, „Ethos” 25(2012), nr 4, s. 145.
- Sobolewski Z., *Nowe macierzyństwo i ojcostwo w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Teologiczne” 18(2000), s. 109-122.
- Struzik Z., *Jan Paweł II w Meksyku. Homilia podczas Mszy św. w Puebla de los Angeles, 28 I 1979*, „Zeszyt o Bożej opatrności” 13(2019), s. 17.